

Initiativtagaren till World Economics Association, den brittiske ekonomen Edward Fullbrook, kritiserar i antologin Real World Economics (ungefär verklighetens nationalekonomi) flera av den neoklassiska teorins grundläggande teser och koncept som han menar går stick i stäv med hur de flesta människor faktiskt beter sig. Bland annat tar han upp hur användningen av begreppet rationalitet i princip utesluter just den valfrihet på marknaden som ekonomer säger sig hylla. Detta då människor, enligt teorin, förväntas agera efter en stabil uppsättning preferenser.

Det vill säga, om en individ rankar apelsiner högre än äpplen kan hon eller han inte plötsligt ändra sig och bli sugen på ett äpple i stället. Då beter sig nämligen individen irrationellt eftersom denne inte längre följer sina preferenser. Rangordningen måste vara beständig över tid. Dessutom är preferenserna transitiva, vilket innebär att om en individ föredrar en apelsin framför ett äpple och ett äpple framför ett päron så måste denne också med nödvändighet föredra en apelsin framför ett päron. Logiskt och självklart kan tyckas. Problemet med denna modell för hur människor agerar är att den utesluter alla fria val. När vi väl har våra preferenser förväntas vi agera i enlighet med dem. Vare sig vi vill eller inte. Nyckfullhet, nyfikenhet, äventyrlust och det välkända ”nyhetens behag” existerar inte.

Den ekonomiska modellvärldens människor liknar robotar som handlar enligt ett fördefinierat schema. Denna egendomliga tolkning av mänskligt beteende har sin grund i den neoklassiska teorins vurm för att betrakta människor som nyttoximerande individer, så kallade homo oeconomicus. En person vars agerande, sin egoism till trots, leder till den bästa av alla världar. Mekanismen för denna häpnadsväckande transformation av egenintresse till allmänintresse är den fria marknaden där den ”osynliga handen” styr. En tankefigur som brukar tillskrivas den skotske upplysningsfilosofen Adam Smith. Om alla bara tänker på sig själva blir således resultatet optimalt för hela samhället.

Men denna idé bygger på antagandet att samhällets nytta är lika med summan av de enskilda individernas nytta. För att detta påstående ska vara giltigt måste emellertid, enligt en annan kritisk ekonom, australiensaren Steve Keen, all individualism offras på teorins altare. Bara om människor agerar som robotliknande kloner av varandra leder marknadsmekanismen till bästa möjliga resursanvändning. Därför bygger paradoxalt nog teorin om den fria marknadens förträfflighet på antagandet om individens ofrihet.

Kritik mot den neoklassiska teorins antaganden och postulat är emellertid inte ny. Det nya är att tusentals ekonomer faktiskt har gått samman i ett gemensamt försök att förändra ämnet inifrån och skapa livskraftiga alternativ till det dominerande paradigmet. Medlemmarna i

World Economic Association betonar att de inte vill ersätta en hegemoni med en annan. I stället vill de främja samexistens mellan en mångfald konkurrerande teorier som exempelvis institutionell ekonomi, post-Keynsianism och ekologisk ekonomi. Även de delar av den neoklassiska ekonomin som visar sig vara vetenskapligt hållbara har sin plats.

Den omedelbara orsaken till etablerandet av World Economic Association är dock de neoklassiska ekonomernas oförmåga att förutse och förklara finanskrisen som bröt ut 2008. Den överväldigande majoriteten av de ekonomer som såg vad som var på väg att hända kom från andra traditioner. Den neoklassiska skolans impotens i detta avseende hävdar dess kritiker beror just på dess världsbild, dess verklighetsfrånvända antaganden om mänskligt beteende och dess ovilja att ta hänsyn till historiska och strukturella aspekter av hur ekonomin fungerar.

Denna blindhet, menar Edward Fullbrook, Steve Keen och andra ekonomer, kommer sig av att den gängse nationalekonomin inte i första hand är någon värderingsfri vetenskap utan ett ideologiskt ramverk för att försvara i grunden politiska mål som stadig tillväxt, marknadslösningar och privatiseringar. Denna slagsida påverkar naturligtvis den politiska debatten. Av detta skäl är den förändring som World Economics Association vill stimulera även av intresse för allmänheten. Vi borde alla vara intresserade av en nationalekonomi bättre förankrad i verkligheten, en teori öppen för en mångfald av politiska perspektiv.

Den ekonomiska lära som många studenter får sig till livs på dagens grundutbildningar kallar Edward Fullbrook för ”maskinålderns motsvarighet till astrologi”. Därefter råder han sina kollegor att inte prata om osynliga händer och magi, annat än till väldigt små barn.

Joakim Bröms, frilansjournalist